

BODÓ MÁRTON

TÉRKÉPEK NÉPE, AVAGY MAGYARORSZÁG-KÉP A FRANCIAORSZÁGI ISKOLAI TÖRTÉNELEMTANKÖNYVEKBEN

KIVONAT: A történelemtankönyvek a jelen közvélemény nézőpontjából és a francia identitást képző értékek felől értelmezik más országok történelmét. Kronologikus rendben, de tematikus fókuszokkal ragadnak ki néhány eseményt az ókortól napjainkig. Magyarország ritkán kap szerepet, mai súlyához képest viszont karakteresen megjelenik. Statisztikailag leginkább térképeken sokszor hibásan és nem az adott korban betöltött súlyának megfelelően szerepel. A tankönyvi térképek Bécstől keletre többnyire nem rajzolják meg Európát. Elsősorban Nyugat-Európa történeti eseményei kerülnek megjelenítésre. Különböző európai tendenciák példaként jelennek meg a magyar történelem. A kalandozások az arab, normann betörésekkel együtt értelmezés nélkül, egyoldalúan; a török elleni harcok említés szintjén, míg 1848/49 pozitívan, a francia forradalmi eszmék örököseként – de mindez már a kiegyezés és főleg az I. világháború tükrében a nemzetiségi kérdés felől kerül bemutatásra. A kiegyezést tárgyalják sokszor a legrészletesebben. Trianon ritkán, de ma már árnyaltan, míg 1956 (ha bemutatásra kerül) a szabadságszerető magyarság képét erősíti. A rendszerváltás és a 2004-es közép-kelet-európai régió uniós csatlakozása pozitív hatást gyakorolt Magyarország történelemtankönyvi megjelenítésére. Az említett korszakok kapcsán esettanulmány szintű szereplője lett Magyarország ismét a történelemtankönyveknek. A politológiai szakirányú tankönyvek foglalkoznak a 2010 utáni Magyarországgal is a migrációs

hullám kapcsán elemzés szintjén, és a demokratikus deficittel küzdő országok közé sorolják Magyarországot.

KULCSSZAVAK: 1848/49, 1956, 2004, Trianon, Kelet-Közép-Európa, szabadság.

Bevezető

Közkeletű vélekedés, hogy a magyarok számára Franciaország egy viszonzatlan, reménytelen szerelem. Mivel a franciák kevés dolgot tudnak a magyarokról. „Bizonyosan állíthatjuk, hogy Budapest messzebb van Párizstól, mint Párizs Budapeستől” – fogalmaz Thomas Scheiber.¹ A következőkben a franciáknak a magyar történelemre vonatkozó ismereteit vázolom a francia közoktatásban használt történelemtankönyvek vizsgálatán keresztül. A történelemtankönyvek fejlesztéséért felelős egyik szakember szerint „a világfejlődés, amiben élünk olyan, hogy már nem elég Franciaországot szemlélnünk. Nem érthetjük meg a világot és Franciaországot, ha nem elemezzük Európát.”² Az idézet alátámasztja, hogy van helye a francia történelemtankönyvekben Európa és ezen belül Közép-Kelet-Európa történetének³. Nyomatékosítanám, hogy a francia történelemoktatás a kronológia mellett tematikus válogatással él.⁴ A témák kiválasztása szigorúan ideológiai alapon történik. A világtörténelem Európa-centrikus, az európai civilizáció alapjai viszont nyugat-európaiak, vallja a koncepció,

1 Scheiber 2000, 331.

2 Borne 2008. Tison pedig így fogalmaz: „A tankönyv a társadalom uralkodó véleményét fejezi ki egy bizonyos eseményről egy meghatározott időszak adott pillanatában.” Tison 2006, 42.

3 Gaïti 2001.

4 Köszönetet szeretnék mondani a Kőlcsey Gimnázium könyvtáros kollégájának Galyas Iránának, illetve a budapesti Francia Iskola és Gimnázium könyvtárát (*médiathèque*) vezető Félicie de Gérando-Telekinek, akik rendelkezésemre bocsátották az iskolájukban használt *histoire-géographie* és *histoire* tankönyveket és Poros Andrásnak, aki első olvasóként a tanulmány véglegsítését segítette értékes szakmai észrevételeivel.

ezért fókuszálnak a történelemoktatásban elsősorban a szomszédos országok (Nagy-Britannia, Franciaország, Németország és Olaszország) történetére.⁵

A francia kerettantervektől a történelemtankönyvekig

A francia történelem tantárgy a 19. századra nyúlik vissza nemzeti hovatartozást erősítő jellegével. 1833-tól Franciaországban nemcsak az elemiben, de a középiskola minden évfolyamán volt már történelemtanítás kis megszakítással napjainkig.⁶ Kezdetekben beletartozott ismeretanyagába a francia királyok nevének, a francia területek határainak és a francia történelem hőseinek részletes ismertetése. A francia közműveltség hangsúlyos eleme máig a francia forradalom eszméinek tanítása. A francia forradalomtól kezdve kap állampolgári dimenziót az addig történelmi ismeretekre épülő tantárgy.⁷

A francia történelem tantárgyi kerettanterveinek története is könyvtárnyi szakirodalommal rendelkezve egy önálló tanulmány tárgyát képezheti. Itt csak annyit jegyeznek meg a magyar vonatkozások kapcsán, hogy 1852-ben a középiskolák második osztálya számára kiadott tanterv tartalmazta még a következő kifejezést: „Magyarország sáncként szolgált a törökök ellen.”⁸ Az 1950-es évek tantervei pedig említettek még egy „kelet-európai kérdések” témát, amelynek keretei között a tankönyvekben a magyar történelem is érintve lehetett. A két mozzanat jelzi, hogy e régió fokozatosan vált periférikus kérdéssé a két

5 Legris 2010, 125.

6 Albertini 1992, 76. 2010-ig mindenki számára kötelező volt a történelem tantárgy. 2012-ig átmenetileg a végzős osztályok számára fakultatívává tették, amit azután visszavontak. 11 éves kortól lép 6. osztályba a tanuló és lesz a kolléga tanulója. Az osztályok számozása visszafelé halad. A végzős, érettségiző osztályt *terminale*-nak hívják. A tantárgyat *histoire-géographie* névre keresztelték, s ez a földrajz és történelem ismeretek mellett magában foglalja az erkölcsstani és állampolgári ismereteket is.

7 Feyfant 2016. 2. Még 1988-ban is van olyan tankönyv, amely tartalmazza a Capeting-dinasztia családfáját. Lásd még HG5 1988,122.

8 Rohn 1995, 33.

időpont között, átadva helyét a francia társadalmat foglalkoztató egyéb aktuális kérdésnek, illetve a Földközi-tenger térségének.⁹ Itt is igaz Lajtai L. László megállapítása: „ellentétben például a kifejezetten angol, olasz és német vonatkozású eseményeket esetenként különálló leckékben tárgyaló fejezetekkel, Magyarország sohasem önállóan, hanem mindig a környező térség történetének szerves részeként, attól elválaszthatatlan egységben jelenik meg.”¹⁰ A történelem a francia megközelítésből a közoktatás számára nemcsak identitásképző ideológiai tantárgy, de a koruk szinkron megértését is szolgálja.¹¹

A 90-es években a gimnáziumi történelemtankönyvek még a lexikális anyag bővítésére koncentráltak elsősorban. A 2000-es évektől kezdve viszont minőségileg változtak meg a tankönyvek. A lexikális tartalom radikálisan csökkent, és minőségi pedagógiai eszköz született a tankönyvekből, amelyeket szellős mi voltuk, vonzó kialakításuk, szép képeik, minőségi anyaguk, áttekinthetőségük miatt öröm kézbe venni.¹²

A mai tankönyvekben a kronologikus rend ötvöződik az aktuális kerettantervi ajánlás alapján a tematikus válogatás rendezőelvével. Az iskolai tanulmányaik során legalább háromszor jutnak el a tanulók napjainkig spirálisan egyre részletezőbb és elmélyülő alapossággal.

Magyarságkép a külföldi történelemtankönyvekben

Kiindulópontul szolgálhat Szabolcs Ottónak néhány nemzetközi tankönyvkutatásra vonatkozó gondolata. Nevezetesen, hogy a tankönyvírás szelektáláson alapul, amelyet kizárólagosan a fontossági sorrend határoz meg. Ezen a rostán csak

9 Hunyadi 1995, 63. Lásd még Berque 1985, 56–57.

10 Lajtai L. 2016, 112.

11 Le Marec 2019. 1–14. Jelenleg az erkölcsi és állampolgári ismeretek az utolsó ciklusban (második, első, végzős osztály) kivételével, ahol külön óra keretében történik, minden egyes fejezetbe külön beépítve vagy önálló fejezetként jelennek meg a tankönyvekben.

12 Tison 2006, 41–46.

azok az események nem hullanak ki, amelyek maradandó hatást gyakoroltak az emberiség vagy legalább Európa történetére. Hiába remélnénk, hogy az államok adott korszakban betöltött súlya dominál az adott korszak tárgyalásakor, és nem a tankönyvírásának jelene, politikai erőviszonyai mentén vetítik vissza adott nemzetek jelentőségét. „Egyes országok magukon keresztül tekintenek ránk, azt látják belőlünk, ami nekik fontos, ami belefér – s nem ritkán, ahogy belefér – saját töreképükbe. Minél nagyobb országról van szó, annál inkább így van ez, s minél messzibb országról, annál kevésbé kerülünk bele történelemtanítási horizontjukba.”¹³ Többnyire azt tartják fontosnak a mi történelmünkben, ami saját múltjukkal közvetlenül egybekapcsolódik, ahol velük együtt vagy esetleg velük szemben láthatnak bennünket és különösen önmagukat.

A francia történelemtankönyvek magyar vonatkozásait egy 1995-ös, francia nyelvű tanulmánykötet¹⁴ tárta fel részleteiben először, megelőzve időben a magyar kutatások fókuszát jelentő, környező országok történelemtankönyveit elemző munkákat. Hiányossága a jelentős kutatási eredményeket felmutató kötetnek, hogy nem használja fel a témában addig megjelent magyar szakirodalmat. Miként a magyar történelemtankönyv-kutatás sem vett tudomást eddig sem erről a kötetéről, sem az ezt megelőző 1985-ös Poros András cikkről. A jelenleg ismert két magyar történelemtankönyv-kutatást taglaló bibliográfiából az első cikk, de a francia nyelvű Magyarország-kép Franciaországban című kis kötet is hiányzik.¹⁵

Magyar vonatkozások a nép eredetétől a középkori térképekig

A 20. századi francia történelemtankönyvek között kiemelkedő szerepe volt Albert Malet 1903 és 1912 között kiadott tankönyvsorozatának hatodik osz-

13 Szabolcs 1990,77–78.

14 Rohr-Vígh 1995.

15 Lásd Molnár-Kovács 2013; Gyertyánfy 2015.

tálytól első osztályig.¹⁶ Az ötödik és második osztályosoknak szánt tankönyv is tárgyalja a magyar történelmet. A magyarokat „*peuple jaune*”-ként (sárga nép), a későbbi kiadásokban mongol, hun, avar leszármazottakként említik, amelyet Aurélien Sauvageot úgy interpretált mint mítoszt, amelyet őriznek a tankönyvek kiadásáról kiadásra.¹⁷ Az 1964-es utolsó kiadása a Malet-tankönyvnek pedig minden kritika nélkül a következő szöveget tartalmazza: „A magyarok Szibériából jöttek. Alacsonyak, sárga arcszínnel, vágott szemekkel, borotvált fejjel, letelepedtek a Pannón-síkságon, ami hagyományos központja volt az ázsiai hordák kalandozó hadjáratainak. Felvéve az avarok régi szokásait, akiket Nagy Károly telepített le a birodalom területén – vállalkoztak a dél-germán és észak-itáliai területek pusztítására is. A sikereiken felbátorodva ezek a félelmetes sztyeppi lovasok pusztításaikkal eljutottak Szászországig és Burgundiáig is.”¹⁸ A felhasznált barbár lovasnomád képnek a korabeli nyugati források kritika nélküli átvétele minden tudományos, tankönyvtől elvárható objektivitást nélkülöz.

A magyarok a feudális rend helyreállítását idézték elő támadásaikkal a Német-római Császárság területén a Malet-féle tankönyvekben. A német nyelvű történelemtankönyvek ugyanezt a megközelítést használják.¹⁹ Megfigyelhető az események fokozatos egyszerűsítése a tankönyvi szövegekben. Például az 1931-es tankönyvben még szerepelt az augsburgi és merseburgi vereség, ez 1955-ben már nem, csak Ottó császár közbelépése, illetve a régióra gyakorolt német befolyás maradt meg.²⁰ A kalandozásokra vagy a magyarokra vonatkozóan egyetlen esetben sem szerepeltetnek a tankönyvek pozitív bizánci vagy arab forrásokat. Larry Wolff kutatásai szerint a 18. századi Nyugat-Európa identitáskeresésének

16 1915-ben a szerző elesett a fronton. A sorozat 1900 utáni fejezeteit kollégája Pierre Grillet írta meg. A Malet-Isaac tankönyvsorozatként még tovább élt a Hachette kiadásában 1963-ig. Ezt követően zsebkönyv alakban került kiadásra képek nélküli verzióban 1989-ben és 1993-ban. Lásd Rohr 1995.

17 Sauvageot 1987. Aurélien Sauvageot volt az első kinevezett oktatója az 1931-ben felállított finnugor tanszéknek Párizsban az Élő Keleti Nyelvek Nemzeti Iskolájában.

18 Idézi Müller 1995, 114-115. Durif-Labal 1964, 160-161.

19 Már a német nyelvű történelemtankönyvek a 60-as években egyértelműen a német birodalmi egység megteremtésének kiváltóját látták a magyarokban. Lásd Szabolcs 1990, 48-49; Szabolcs 2006, 88.

20 Müller 1995, 116-117.

volt része a barbár, civilizálatlan Kelet-Európa, ezért Magyarország mint a civilizált Franciaország ellenpontja jelent meg. Ez csapódik le néhol máig hatóan a francia tankönyvekben.²¹ A Malet-féle tankönyvek és egyéb történelemtankönyvek a 20-as évektől rendszeresen utalnak egy 19. századi, népi etimológiázásra, amelyik a *hongrois* népvét az *ogre* (‘szörny’) szóból eredeteltette.²² Még egy 1987-es tankönyvben is visszaköszön ez a téves népi etimológia: „Keletről jönnek a magyarok, egy lovas nép, akiknek támadásai 899-től folyamatosak. Annyira vadak, hogy nevüket adták egy mesebeli emberevő óriásnak. Visszaveretve 955-ben az avarok régi földjén telepedtek le.”²³

Az 1980-as évek francia történelemtankönyveiben már a török háborúkat megelőzően ritkán kap szerepet a magyar történelem, az is csak többnyire térképeken.²⁴ Az egyik 2001-es, ötödik osztályos történelemtankönyv „Karoling birodalom felbomlása” című fejezetében a 9–10. századi betörések részeként ismét felbukkan a szakirodalomban is használt gyakori párhuzam a normannokkal és arabokkal. Miután egy mondat szól a vikingekről, akik kifosztották a kolostorokat, megostromolták a városokat és a szaracénokról, akik a Földközi-tenger felől támadtak.²⁵ Ezt követően a következő mondat szerepel: „Az arabok a Földközi-tenger felől támadták, a magyarok pedig elfoglalták Kelet-Európát.” Így sikerült a magyar kalandozásokat a francia tanuló számára az arab betörésekkel párhuzamos hadmozdulattá tenni.²⁶ Hasonlóan ahhoz, ahogy a

21 Pók 2021.

22 Elterjedt neves történeti munkákban is a 20. század közepéig az a vélekedés, hogy a *hungarus* és az *ogre* (‘emberevő szörny’) szó etimológiailag azonos töre vezethető vissza (*hongrois-hongre-hongres-ongre*). Eredetileg a magyar kalandozások adtak tápot ennek, de a XIX. században népszerűsítette az elképzelést Walckaner: *Lettres sur les contes féés* (1828, Paris) című munkája. Eckhardt Sándor kimutatta, hogy valójában az *orcus* alvilági jelentésű szóból ered az *ogre*, és nincs kapcsolata az *hongrois* népnévvel. Lásd Zsoffai 1996, 361–396. A népi etimológia meggyökerezése mögött a hun–magyar rokonság köztudatban elterjedt volta tapintható ki.

23 HG5 1987, 36. A viking, arab, magyar támadás magyar vonatkozásai nemcsak térképpel, tankönyvi szöveggel, de Flodoard krónikájából vett forrásokkal is bemutatásra kerülnek. HG5 1988, 60–61.

24 Poros 1995.

25 A viking=norman, szaracén=arab a tankönyvből vett idézet.

26 HG5 2001, 50.

12. századi Chanson de Saxonban és a Roland-énekben kerültek felsorolásra²⁷ szaracén oldalon. Zavart okozhat, hogy bár egy térkép a Duna vonala mellett külön színnel feltűnteti a magyarok betörését, ugyanakkor a fogalmak meghatározásánál nem szerepelnek a magyarok, csak a vikingek és az arabok. Így 700 évvel a Roland-ének után ismét a barbár ismeretlenségbe süllyednek a 10. századi magyarok ebben a francia történelemtankönyvben.²⁸

A 2016-os, szintén ötödik osztályos tankönyv viszont a 9–10. századi térképén, ha a szövegtörzsben nem is szerepelteti, de megjeleníti névvel a magyarokat, jelezve, hogy támadásaik elérték a Francia Királyság területét.²⁹

A térképeken szerepel a leggyakrabban a Magyar Királyság, viszont a megjelenítése sokszor pontatlan. Előszeretettel használják a francia történelemtankönyvek térképeiken azt a megoldást, hogy a térkép csak Nyugat-Európát mutatja vagy egyszerűen nem nevezik meg a Kelet-Közép-Európa térségének országait. Arra is van példa, hogy egy térképen szerepelnek a lengyelek, csehek, szlovákok, de a magyarokat elfelejtették feltűntetni.³⁰ Gyakori megoldása a tankönyvek által használt Európa-térképeknek, hogy Bécs a legkeletibb pont, vagy Konstantinápolyig nincs más település megjelölve Bécsből. Így Európa középső és keleti részét nem tárgyalják. Miként Schreiber szemléletesen írja: „Európa térképe Franciaországban Bécsig tart.”³¹ Ez torz történelemszemlélethez vezethet, mint a „12. századi Földközi-tenger térsége” című térképen. Azt a benyomást kelti a térkép, mintha Nyugat-Európa és a Bizánci Császárság között nevesíthető államok nem léteztek volna a középkor derekán. A franciával ellentétben a német történelemtankönyvek jelzik a kereskedelmi utakat a középkori

27 Eckhardt 1939, 89-91. Idézet: „*Laltre est de Huns et la terce de Hongres*”.

28 Az Histoire-géographie tanári kézikönyv a 9–10. századi betörés címszóhoz a következőket fűzi hozzá: „A hódító népek a vikingek, akik Skandináviából jöttek, a közép-ázsiai magyarok, a szaracénok a muzulmán országokból.” LP 2005, 22. Nem biztos, hogy ezzel a nem túl részletes magyarázattal ki vannak a pedagógusok és tanulók segítve. Lásd Horel 2013. A franciák a magyarokra a X. században veszélyforrásként tekintettek. Egyetlen tankönyv sem határozza meg a 10. század kapcsán, hogy kik is a magyarok.

29 HG5 2016a, 37. Valójában a spanyol Huescáig jutottak el a magyar kalandozó hadjáratok. Petkes-Sudár 2015, 147.

30 HG5, 2016b, 31.

31 Schreiber 2000, 333.

Magyar Királyság területén.³² A 2000-es évektől szaporodó számú térképeken nagyon ritkán jelenik meg a Kárpát-medence egyértelműen mint politikai és természeti egység és mint a Magyar Királyság középkori területe.

Magyarország: a Nyugat bástyája

A második alkalommal a Malet-féle, 20. század eleji tankönyvekben a magyarok a Nyugat-Európát védelmező bástyaként jelennek meg. „A magyaroknak a következőkben Európa bástyájaként kellett szolgálnia, a 15. század végén, főként Corvin Mátyás (1458–1490) uralkodása alatt a törökök ellen, akik a Balkán-félsziget urai lettek.”³³ A tatárjárásról nem esik szó. Nincs egyszerű feladata a tankönyvrónak, amikor meg kell magyaráznia, hogy a törökök magyarországi hadjárataival egy időben I. Ferenc és II. Henrik szövetségre lép a törökökkel, és a franciák Toulon kikötőjébe beengedik a török flottát. A háttérben a francia uralkodó és az Ausztriai Ház ellentéte áll.³⁴

Az 50-es évek tankönyveiben szerepel még Hunyadi János, akinek harcai megállítják a török veszedelmet, viszont Mátyás király már említés nélkül marad. A 16. század tanulmányozása kapcsán pedig a mohácsi csata kap szerepet, a magyar hadsereg összeomlása és a török Bécsig való előnyomulása.³⁵ A Hunyadiak a későbbiekben teljesen kimaradtak a francia történelemoktatásból és a köztudatból egyaránt. Ennek ékes példáját adja Bernard Guetta francia európai parlamenti képviselő Közép-Európa szakértő, aki több évtizedes szakmai tevékenysége után is 2019-es interjúkötetében, így nyilatkozik: „Legnagyobb szégyenemre, be kellett vallanom tudatlanságomat, miközben Corvin Mátyás humanista, mecénás a XV. század második felében, a független Magyarország

32 Szabolcs 2006. Lásd még Molnár 1996, 70.

33 Idézi Rohr 1995, 36. tanulmányában. Lásd még Varga. J. János 2021.

34 Catherine Horel (2013) hangsúlyozza, hogy I. Ferenc idején már nem egyenlő félként állt Magyarország Franciaország mellett, hanem csak az osztrákok elleni hatalmi eszközként, amire példa a Szapolyaival kötött szerződés 1528-ban.

35 Hunyadi 1995, 65–66.

tetőpontján volt a magyar történelem legnagyobb uralkodója.”³⁶ Az elmúlt évtizedek történelemtankönyv-írása értelmezhető az egyre nagyobb feszültséget okozó iszlám–keresztény interkulturális problémákra adott válaszként is Franciaországban.³⁷ Ennek következtében Kelet-Közép-Európa és ezzel együtt Magyarország középkori történelme háttérbe szorult. Hiába volt a magyar állam középhatalomként meghatározója a középkori európai történelemnek.³⁸ Magyarország és a középkori magyar történelem, ha egyáltalán megjelenik, akkor a térképeken kap csak szerepet. A 2000-es évektől ebben némi változás következett be. Először csak időszalagon,³⁹ térképeken jelent meg a török elleni háborús magyar szereplés, majd a tankönyvi szövegekbe is lassan visszaköltözött, már „védőbástya” megnevezés nélkül.

A 2016-os egyik ötödik osztályos történelemtankönyvben az V. Károly kori térképeken név nélkül megjelenik már a királyi Magyarország sziluettje, sőt Szulejmán kapcsán nemcsak térképen szerepelteti Magyarországot Mohács megjelölésével, hanem egy miniatúra szolgál a mohácsi csata illusztrálására, II. Lajos király nevét említve a következő jelmagyarozással: „Szulejmán meghódítja az V. Károly szövetségében álló Magyarországot egy részét a mohácsi csata idején (1526).”⁴⁰

Az oszmán birodalommal kapcsolatosan oktatott események alapvetően francia fókuszúak⁴¹, de a háborút hangsúlyosan említik évszámmal.

36 Guetta 2019, 30.

37 2015-ben a párizsi Charlie Hebdo szerkesztőségének épületében két merénylet 12 embert gyilkolt meg a leközölt Mohamed-karikatúrák miatt. 2020. október 16-án pedig Conflans-Sainte-Honorine külvárosában lefejeztek az utcán egy középiskolai történelemtanárt, Samuel Patyt, mert a szólásszabadságról tanítva Mohamed-karikatúrát mutatott a tanulóknak történelemórán. A tragédia jelzi a történelemoktatás kultúrák közti közvetítő szerepének kényes voltát. Lásd még Berque 1985.

38 A 15–16. század idején Magyarország Európa egyik tekintélyes és legrégebbi keresztény királysága volt. Az 1504. évi vatikáni precedencialistán a 9. helyen szerepelt. B.Szabó 2019, 67.

39 H2 2000, 72. „Muzulmán győzelme a szerbek és magyarok ellen (1120, 1128)”.

40 HG5 2016a, 130, 140. Szerepel egy fél mondatban Szulejmán magyar hódítása még a kronológiában is. Lásd még H2 2006, 140. kronológiai táblázatban Mohácsi csata.

41 Míg a magyar történelem a nagy jelzöt kerüli Szulejmán kapcsán, a franciák szövetségesként gyakran használják vele kapcsolatosan.

Népek tavasza és 1848/49

A harmadik téma, amely kiemelt figyelmet kap Franciaországban⁴² a magyar történelemmel kapcsolatosan az 1848/49. Ez a téma megjelenik már a Malet-féle történelemtankönyvekben. A magyarok szabadságszeretét a tankönyv széles kontextusba helyezi: „Alig van más nemzet, mint a magyar, amelyiknél a függetlenségi szellem jobban kifejlődött volna” – írja az 1905-ös tankönyv.⁴³ Az Aranybullától a kétkamarás parlamenten át a kálvini tanok felvételéig a magyar önállósodó törekvés különböző korokban megjelenik Malet szerint. A tankönyv kitér 1711-re mint a franciák Ausztria elleni harcának egyik fontos állomására. Az osztrák örökösödési háború idején Mária Terézia védelmében harcoló magyar csapatokat szintén említi a tankönyv. Elmesélve a „vitam et sanguinem” jelenetet, egy bekezdést szentelve a magyar huszároknak és taktikai felkészültségüknek. Még arról is szót ejt, hogy magyar huszárokat alkalmaztak a porosz és francia hadseregben is.⁴⁴

A Malet-féle tankönyvekben az 1848-as forradalom egyszerre a nemzeti függetlenségi mozgalom és társadalmi egyenlőségi eszme megtestesítője az elmaradott, gazdasági fejletlenségért felelős arisztokráciával szemben. A magyarokat az osztrákok elleni küzdelmükben az 1792-es, a koalíciós hatalmakkal szemben álló francia eszmeiség örököseinek tartja. „A magyar parasztok Magyarország önállóságáért harcolva saját egyenlőségükért is harcoltak, mert az országgyűlés 1848. március 18-án kimondta, hogy minden magyar egyenlő” – írja a tankönyv.⁴⁵ Az 1917-es Malet-tankönyv aránylag részletes életrajzi ismertetőt is tartalmaz Kossuthról és Deákról – őket ab-

42 A sajtónak köszönhetően lásd Horel 2013, 3.

43 Idézi Rohr 95, 37. Malet, 4e, 1905, 408, 414–15.

44 Hunyadi 1995, 66. Horel (2013) fogalmazásában A rebellis Magyarország képe a 18. században született és hódította meg a francia írókat. Egyszerre hangsúlyozzák barbár és elmaradott voltát, s ezt egyszerre lehet a török hódoltság és az osztrák elnyomás számlájára írni.

45 Lásd Rohr 1995, 37–39. A magyar történetírás nem a március 17-én elfogadott parlamenti jóváhagyást szokta kiemelni, hanem a törvények április 11-ei király általi szentesítését.

rázoló képekkel együtt.⁴⁶ Mindkét politikust szimpátiával méltatja a tankönyv.⁴⁷

Általánosan elmondható, hogy 2000 után a 80-as évekhez képest többször szerepelnek, de rövidebben tárgyalva 1848/49 magyar eseményei. Többnyire a népek tavasza egy mozzanataként van említve, s ezt néhány tankönyvben az esettanulmány szintjén tárgyalják, máshol csak néhány mondatnyi szöveget kap: „1848-ban egy újabb forradalmi hullám söpör végig Európán. A németek, olaszok, magyarok és csehek nemzetté akarnak válni.”⁴⁸

A 2016-ban kiadott két megvizsgált tankönyv közül az egyik a „Népek tavaszát” úgy tárgyalja, hogy a milánói események kapcsán a 12 pont eredeti kézírata mellett néhány sor erejéig kitér a magyar forradalomra és szabadságharcra. A másik tankönyv csak egy forrás szövegében utal Budapestre.⁴⁹ Az események a bővebb verzióban összefüggésükből kiragadva kerülnek említésre: „1848. március 15-én egy fiatal költő, Petőfi (sic!) Sándor felkelésre szólít fel az osztrák kormány ellen, és tizenkét követelésből álló listát visz a budai várba. Április 14-én kikiáltják a magyar függetlenséget, de ez a nemességnek kedvez, a kisebbségek (szerbek, horvátok, szlovákok stb.) szolgáskorban maradnak. 1849-ben Ferenc József osztrák császár seregei leverik a forradalmi csapatokat és kíméletlen megtorlás veszi kezdetét.” A szöveg számos tárgyi tévedést tartalmaz, amellyel összefüggések nélkül ragad ki eseményeket, így a függetlenség kikiáltását szembeállítja a nemzetiségek jogaival.

Az egyik 2019-es tankönyv szövege pedig egy bekezdést szentel a párizsi, berlini, olaszországi forradalmi eseményeknek. Az ausztriai események mellett egy mondatot kap a magyar forradalom: „A bécsi felkelést követően a Kossuth Lajos vezette magyarok szintén fellázadtak Ausztria ellen, ahogy a csehek is.”

46 A mai tankönyv illusztrációkon 1848/49 kapcsán csak 2 név: Kossuth és Petőfi szerepel, akkor is, ha Batthyány Lajos és Bem József is a képen van. Esetleg a Nemzeti dal részlete HG4 2011,160.

47 Lásd Rohr 1995. Malet Phil-Mathe, 1917, fig.1–2.

48 Lajtai L. 2016, 113.

49 HG4 2016a, 18. HG4 2016b, 87. Giuseppe Mazzini: Hit és jövő, 1850-ből idéz. 20 különböző forradalomra került sor. Milánótól Budapestig, Béctől Berlinig, Rómától Poznanig kiömlött a forradalom lávája.

Majd a népek tavaszának mérlegét megvonva jelzi, hogy a forradalmi hullám a liberális kormányok előretörését, a demokratikusabb alkotmányok elfogadását és a sajtó szabadságát eredményezte, mindamellett Olaszországban a konzervatívok katonai győzelmét hozta. „Az orosz katonai beavatkozás Habsburg oldalon a magyar reményeknek is véget vetett. Kossuth száműzetésbe kényszerült, ahogy az őt támogató lengyel önkéntesek is.”⁵⁰

A 19. századi európai nemzetépítési folyamatok és a XIX. századi forradalmi hullámok illusztrációjaként szerepel általában a magyar forradalom és szabadságharc. Ausztria ellen a bécsi diákok, magyarok, csehek, horvátok és románok is felkeltek. Egy bekezdést szentelnek Petőfi Sándornak, s a Nemzeti dal egy versszakát idézik egyik helyen. Szó esik még az osztrák katonai beavatkozásról és arról, hogy tizennyolc hónappal a forradalmi hullám után helyreáll mindenhol a korábbi rend.⁵¹

A kiegyezés és Trianon bemutatása

A Malet-tankönyvek számára a magyarság a dualizmus korában egyszerre a szabadság szellemének hordozója és közben ellentmondásosan a – horvátok kivételével – a többi nemzetiséget elnyomó hatalom. Miként Jean Rohr fogalmaz a tankönyvek kapcsán: „A dualizmust úgy értelmezik (a franciák), mint egy kvázi föderális államot, amely alapvetően egyenlőtlen, és létrehozza a területek és a hatalom megosztását két többségi pólus között, az elnyomott kisebbségek kárára.”⁵² A szabadságszerető magyar nép képét a kisebbségeket elnyomó negatív kép váltotta fel fokozatosan a dualizmus korától kezdve Franciaországban. Pók Attila kimutatja, hogy az 1900-as évek eleji angol publicisztikákra vezet-

50 H1 2019, 69, 72. A szöveget alátámasztja egy térkép, ahol Buda 1848. március felirat szerepel mint a felkelés helyszíne. A szlávok iránti francia szimpátia jelenik meg a lengyel önkéntesek említésében is.

51 A 80-as évek tankönyveiben többnyire szerepet kap az orosz beavatkozás. Néha illusztráció is szerepel a világsíki fegyverletételről vagy az aradi kivégzésekről. H2 1987a, 148.; H2b 1987, 214.

52 Rohr 1995, 39.

hető vissza a magyarok iránt növekvő ellenszenv a szlávok elnyomása és német orientáció miatt, s ez megjelent a korabeli francia sajtóban is, és alapul szolgált a háború utáni bűnbaképzéshez. Az osztrákokkal együttműködő magyarok németbarátok. Tehát a csehek, szlovákok támogatása a magyarokkal szemben egyben a germanizmus elleni francia hazafias tett is.⁵³

Az 50-es évektől a tankönyvekben a kiegyezés okaként a solferinói és kö-niggrätzi vereség szerepel, később a kiváltó ok elmarad. Nemcsak a 80-as évek tankönyveiben szerepel a legrészletesebben a magyar vonatkozású történelmi események közül az 1867-es kiegyezés, de van egész tankönyvcsalád, ahol ugyanez elmondható 2019-ben.⁵⁴ Minden esetben a kisebbségek elnyomása hangsúlyt kap a kiegyezéssel kapcsolatosan. A tankönyvi szövegek mellett szerepet kapnak a korabeli dokumentumok, statisztikák és térképek.⁵⁵ Van, ahol Ferenc József állama egész fejezetet, van, ahol a kisebbségi elnyomás alfejezetet kap.⁵⁶ Van tankönyv, amelyik gazdasági fejlődésről beszél, motorként a vasútvonalakat és az infrastruktúra fejlesztését megemlítve. Ugyanakkor elmaradott mezőgazdasági országgént, Európa egyik „igáslovaként” beszélnek Magyarországról a Monarchián belül.⁵⁷ Egyoldalúan a tankönyvek a korabeli etnikai összetételre fókuszálnak a korszak kapcsán. Hangsúlyosan jelenik meg, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia életképes állam lett volna az erőszakos magyarosító törekvései nélkül.⁵⁸

Tipikusnak mondható, ahogy az egyik, 2008-as Nathan-tankönyv az I. világháború kitörésének okai között tárgyalja a nemzetiségi kérdést: „Európában a feszültségek leginkább az Osztrák-Magyar Monarchia területén élő számos nemzetiség problémáival van összefüggésben, amelyek több autonómiát akartak, sőt függetlenséget.”⁵⁹ Viszont a korábbi évtizedek tankönyveihez képest a

53 Pók 2021. Lásd még Horel 2013, 4.

54 A www.livrescolaire.fr a felületen is a kiegyezés kap a legnagyobb szerepet a magyar történelmi események közül.

55 H1, 1989, 62, H2 1981, 231.

56 H2 1987a, 150-151. H2 1987b, 202-203.

57 H2 1983, 217. H2 1987b, 285, HG4 1988, 150.

58 Poros 1985, 1995. A nemzeti kisebbségek elnyomásának ez a fajta hangsúlyozása jelenik meg a román történelemtankönyvekben is. Lásd még H1 1989, 61. és Peregi 2016, 63.

59 HG3 2008, 16.

háború kitörésének okait árnyaltabban tárgyalja. Említésre kerül Elzász-Lotaringia vitatott helyzete és háborús okként, hogy Németország és Olaszország növelni akarta gyarmatait Franciaország és az Egyesült Királyság kárára. Ferenc Ferdinánd meggyilkolása pedig kiprovokálta a Monarchia részéről az orosz szövetséges, Szerbia megtámadását.⁶⁰

Történeti személyiségként illusztrációval is a 2019-es *lelivrescolaire.fr* felületén összesen háromszor szerepel Tisza Kálmán magyar miniszterelnök, aki korábbi tankönyvekben sokszor csak vezetéknévvel szerepelt.⁶¹ Életútját röviden, három mondatban foglalják össze, amelyben szerepel az ország gazdasági fejlesztésében és modernizációjában betöltött szerepe (ti. hogy sikerült megerősítenie Auszriától való függetlenedését az országnak), illetve hogy folytatta magyarosító politikáját, elnyomva a nem magyar kultúrákat.⁶² A nagy háború kapcsán külön nem kap szerepet, csak Ausztria–Magyarország hadászati lépései szerepelnek a térképeken.

A háborút követően érdekesség, hogy a Kun Béla-féle Tanácsköztársaságot máig a legtöbb tankönyv külön említi szöveggel vagy térképen mint az 1917-es orosz forradalmat követő forradalmi hullám egy fontos eseményét. Még abszurdabb aránytévesztés, hogy Kun Béla „így az első néven nevezett magyar történelmi személy a francia általános iskolások számára a 80-as években.”⁶³ A Tanácsköztársaság Magyarországa kétszer szerepel említés szintjén a *www.lelivrescolaire.fr* 2019-es internetes tananyagaiban is, egyszer Kun Béla neve külön is. Van, ahol tankönyvi szöveg is foglalkozik a Tanácsköztársasággal.

60 Az egyik tankönyv 6 oldalt szentel ennek az „Ausztria-Magyarországnak 1914-től a saint-germaini szerződésig” című fejezetben forrásokkal, térképekkel, képekkel. Külön Magyarország itt nem kap szerepet, lásd H1er Nathan 2019, 16. Hasonlóan kap szerepet a II. világháború utáni rendezés (1947) térképein Magyarország lásd HT Nathan 2020, 20.

61 H1, 2019, *lelivrescolaire.fr*, 150–151.

62 A megfogalmazás mindenképpen leegyszerűsítő és manipulatív annak fényében, hogy Tisza Kálmán kormányzásának időszakában nem élözödtek ki a nemzetiségi ellentétek. Lásd Csorba 2019, 372–378.

63 Poros, 24. A 2008-as Nathan kiadású harmadik tankönyv az európai forradalmi hullám kapcsán a (dossier) tankönyvi szöveggel, térképen, kronológiában is szerepelteti a Tanácsköztársaságot említve kezdetét és végét Kun Béla neve mellett. 36, 37.; HG 3, 2016a, 31. A 2021-es *lelivrescolaire.fr* harmadik osztályos tankönyve összefoglaló térképén (1914–1945) csak a Tanácsköztársaságra utal azon térképjelével, amely a legfőbb forradalmi felkelések helyeit jelöli. Hasonló HG3, 2008, 38., lásd HG3 1989, 29.

A 80-as évek tankönyvei csak térképen tárgyalják Magyarországnak a Trianonon által elszenvedett veszteségeit. Egy kivétellel, ahol a következő mondat szerepel: „A trianoni béke 93 000 km²-t hagy meg Magyarországnak és jelentős mennyiségű magyar kisebbség kerül az ország határain túlra.”⁶⁴

Egy 2012-es tankönyv mondata jól szemlélteti a Párizs környéki békéssel kapcsolatosan bekövetkezett szemléleti változást.⁶⁵ Itt is a magyar történelem a berlini és bajor események párhuzamként szerepel. Majd később megjegyzi, hogy „az Ausztriával, Magyarországgal, Törökországgal aláírt békeszerződések megcsonkítják a birodalmakat és új államhatárokat hoznak létre, amiket igyekeznek a nemzeteknek megfeleltetni.”

Az egyik 2016-os tankönyvben tömören csak az szerepel, hogy „az új határok alapját a nemzeti önrendelkezés adta a világbéke fenntartása érdekében.”⁶⁶ A nagy háború utáni békét a győztesek békéjének nevezi a legtöbb mai francia tankönyv. A németek megbüntetése után egy mondattal kitérnek arra, hogy megcsonkították az Osztrák–Magyar Monarchiát és a török birodalmat, és a vesztesek nem akarták alávetni magukat a döntésnek. A trianoni béke időpontja is néhol szerepel. Felsorolják az országokat, amelyek részesültek győztesként a területekből. A magyar kisebbségekről nem ejtenek szót, csak a németekről, akik Lengyelországban, Csehszlovákiában találták magukat.⁶⁷

Az egyik 2019-es középiskolai történelemtankönyv kiemelkedik tárgyilagos és részletes Trianon bemutatásával. „Kísérlet a nemzetek demokratikus rendjének felépítésére” című fejezetében tárgyalja a Trianoni békét két oldalt szentelve neki esettanulmányként. A fókuszban a magyar területi és népességveszteségek állnak. Azokat pontos adatokkal „Nemzeti trauma” alcím alatt tárgyalja. A fejezet felhasználja illusztrációként a két háború között készült térképet Magyarország területi veszteségeit arányosan Franciaország térképére vetítve. Bemutatja a szövetségesek érvelését egy korabeli levélen keresztül, ahol a veszteségek okaként a világháború pusztításaiban és a Monarchia imperialista törekvéseiben betöl-

64 Idézi a harmadikos tankönyvet Poros 1985, 24. , www.lelivrescolaire.fr , 2021, 43.

65 HG3, 2012, 38, 52.

66 HG3 2016b, 21.

67 Van ez alól is kivétel. HT1990, 240. így fogalmaz: „Az erdélyi magyarok állítása szerint elnyomják őket a románok.” Ez nem túl erős állítás, kevés kockázattal.

tött magyar szerepet említi. Egy 2018. november 1-én megjelent Le Monde-cikk részleteit használja fel Catherine Horel történészre alapozva, aki arról ír, hogy a közép-kelet-európai országok sajátossága az eltűnéstől való félelem. Viszont Magyarország az egyetlen ország, ahol máig a közbeszéd részét képezi a trianoni béke, Clemenceau-t okolva érte. Alátámasztásul pedig Orbán Viktor miniszterelnök 2018. március 15-én a Nemzeti Múzeum előtt elmondott beszédét idézi. Illusztrációként egy képet használ felirattal és címmel: „Magyarországnak igazságot”: „Szélsőjobb magyar felvonulás Trianon emlékére 2015-ben” címmel. A felvonulók között a képen látható a háttérben egy plakáton a Nagy-Magyarország térképe, jelölve elvesztett területeit. Külön táblázat mutatja be a 2018-as magyar népességi adatokat Magyarországon és a környező országokban. Erről a bemutatásról elmondható, hogy tárgyyszerűen korrekt adatokkal dolgozik, ugyanakkor negatív éle mellett a magyar történeti gondolkodást állítja középpontba. Itt nem illusztráció, hanem a kortárs magyar politikai helyzet megértéséhez használja Trianon példáját. Meglepően friss adatai jelzik a francia közvélemény odafigyelését Magyarországra.⁶⁸ Viszont sehol sem kap szerepet, hogy a nemzeti önrendelkezés kérdését nem oldották meg a Párizs környéki békék.

Magyarország és 1956

A két háború közti időszakban nem kap a térképeken kívül a történelemtanításban Magyarország szerepet. Ha mégis, akkor német szövetségesként. A müncheni egyezményen kívül a holokauszt kapcsán fotóval szerepel. A kép az Auschwitzba érkező magyarokat ábrázolja.⁶⁹ Az egyik 3. osztályos tankönyvben még a szovjet felszabadítás célállomásaként kerül sor Magyarország megjelölésére a térképen. Két térkép külön kitér arra, hogy 600 000 – 1 millió zsidót és cigányt hurcoltak el Magyarországról.⁷⁰

68 H1 2019b, 316-317.

69 HG3 2008, 103. Ugyanez a kép szerepet kap lásd még 2019-es HG1c, 2019, 74. Van tankönyv, ahol ugyanebben a funkcióban varsói lengyel zsidókról van kép. H1 1989, 380, 381.

70 HG3 2012, 97.
HG3 2008, 180. a térképen jelölt két blokk.

A korszakban a vasfüggönnyel elválasztott keleti és nyugati blokk szemléltetésére szolgáló térképek tárgyalják leggyakrabban Magyarországot. Van tankönyv, amelyik kitér a kommunisták „szalámi politikájára, a 47-es kékcédulás választásokra is”⁷¹. Több tankönyvben szerepel a Mindszenty-per képpel vagy forrással.⁷² Érdekes eset még, amikor Sztálin hetvenedik születésnapján, 1949. december 21-én a kommunista államfők között Rákosi Mátyás felbukkan. A kép feliratán szerepel Rákosi Mátyás, de a képről már lemaradt.⁷³

A legrészletesebben tárgyalt magyar esemény a II. világháborút követően a legtöbb gimnáziumi végzős tankönyvben a hidegháborús fejezetben 1956 budapesti eseményei. A 80-as évek tankönyvei 12 sorban vagy még részletesebben tárgyalják. A logika itt a korábbiakhoz hasonló. A hidegháború egyik eseményeként sok más mellett kap szerepet, de forrásokkal, képekkel illusztrálva különböző hosszúságú tankönyvi szövegek társaságában. Ritkán kapnak szerepet az 56-os események okai, a legtöbb esetben a poznani események hatását látják a felkelés kitörésében, de ellenpélda is van egy 1993-as tankönyvben, amely részletesen, egy oldalon tárgyalja az eseményeket, fotóval, kronológiával, forrással alátámasztva: „a büszke magyarok a Rákosi diktatúra könyörtelen elnyomásában szenvedtek a sztálini korszakban, ami megsokszorozta a politikai pereket.” Elemzik, hogy a szabad világ nem mozdult, mert Suez kötötte le őket, az USA sem avatkozik be, mert „mindenki csak a saját területén úr”. Leírják azt is, hogy ez az esemény Franciaországban is nagy szimpátiát váltott ki a közvéleményből és a baloldali értelmiségből.

1956 aktuális még a mai tankönyvek felől nézve is. Majdnem minden harmadikos és végzős tankönyvben legalább képekkel és felirattal megjelenik 1956, többnyire a szövegekben 1968-as prágai tavasz vagy Suez párjaként, hasonló-

71 HT 1987, 94.

72 HT 1993, 25, 35. Máshol hosszabb forrás szerepel Mindszenty emlékirataiból. HT 1987,95.

73 U.a. 1987, 47, 50, 58, 61. Ugyanez a kép felirat nélkül szerepel HT 1993; 33.HT 2011, 33. egy kép „a sztálini diktatúra lebontása és annak határai” című fejezetben feltünteteti Rákosit a diktátor halála című képen számmal jelölve a jelenlévőket. Itt a képre is felkerült Rákosi.

an a spanyol tankönyvekhez.⁷⁴ A megjelenés oka lehet, hogy vizuálisan nagyon erős üzenete van az 56-os eseményeknek: a Sztálin-szobor feje az utcán, Sztálin-képek égetése, tankokon utazó tüntetők. Másrészt a szovjet rendszer logikájáról nagyon világos képet ad az 56-os események elemzése.⁷⁵ A magyar ügy megmutatta a blokk országainak mozgásterét.⁷⁶ A legtöbb tankönyv, ha csak képet és fél mondatot közöl is, de Nagy Imre nevét megemlíti.⁷⁷

A legrészletesebb képet egy 2011-es, első osztályos tankönyv adja 1956-ról, ahol egy négyoldalas, „Hruscsov, a sztálini diktatúra lebontása és határai” című fejezetben két és fél oldalt szentel 56-nak. A felvezető szöveg arról szól, hogy a kommunista párt XX. kongresszusának eseményeit Lengyelországban és Magyarországon is úgy értelmezték, mint a szovjet gyámkodás alóli megszabadulás lehetőségét. Az első forrás, amely megjelenik a fejezetben (étude) 56-ra vonatkozóan, egy fénykép tankon álló, zászlót lengető magyarokkal 1956 októberének végén. A felirat: „1956. október 23-án kitört egy felkelés Magyarországon, ami szembeszállt az országot vezető kommunista hatalommal és a Magyarországon állomásozó Vörös Hadsereggel. Megrohamozták az ÁVH és a kommunista párt alá rendelt laktanyákat. Az ÁVH ügynökeit kivégezték. A nemzeti felkelés először sikeres volt, a magyar felkelők elfoglalták Budapestet.” A képhez egy kérdés kapcsolódik: „Miért lengetnek magyar zászlót?” Az étu-

74 Egy kép-egy forrás: HG3 1987, 102. A néhány mondatos bemutatásra egy képpel példa HT 1990, 65., 223., 266. Van példa rá, hogy csak térképen szerepel Magyarország a hideg háború időszakában és 1956 teljesen kimarad, helyette a berlini fal és a kubai válság kerül tárgyalásra. HG3 2012, 102-121. HG3 2021, 132. Egy kép és felirat: „a sztálinizmustól való szabadulás Budapesten, 1956 októbere. 1956-ban a magyarok megpróbálták megszabadulni a kommunista fennhatóságtól, ez kudarc volt.” A képen Sztálin kép égetése látható. H1 2011, 221. Spanyol történelemtankönyvek kapcsán lásd Fischer 2011.

75 Schreiber 2000, 334. A spanyol tankönyvek részben ugyanazokat a képeket használják 1956 kapcsán, mint a franciák, lásd Fischer 2011.

76 HT 1993, 66. A jugoszláv nagykövet visszaemlékezései forrás 18 évvel később egy másik kiadó tankönyvében ismét felbukkan, H1 2011, 231. Budapesten Sztálin kép égetése HG3 2008, 186–187.

77 HT1990, 65. „...Magyarországon, amikor Nagy Imre a nép előtt kinyilvánította a többpárt rendszert és Magyarország semlegességét a szovjet tankok közbeléptek és vérbe fojtották ezt a függetlenedési törekvést.” Egy kép is szerepel felirattal: Fénykép egy ablakból szovjet tankok Budapesten 1956-ban. Tison (2006) cikke szerint 3 percet szánhatott a tanterv alapján a történelemtanár 1956-ra az órán 2006-ban.

de fejezet még két képet használ. Az egyik október végi budapesti Lenin-képek égetése, a másik képen felfegyverzett polgárok, férfiak és nők láthatók a szétlőtt utcákon egy tank társaságában. A szöveg kulcsmondata, hogy a nép a rezsim ellen fordult, amelyik többé nem képviseli őt. A képek mellett az egyik forrás a lengyel helyzetre reflektál, a másik Nagy Imre 1956. október 30-ai beszédéből részletet közöl magyarázattal: „a sztálinista, kommunista vezető Rákosit felváltotta egy másik kommunista vezető Nagy Imre.” A beszéd elemzése némi háttérismeretet igényel, de nagyon jól ragadja meg a folyamatokat. Az utolsó oldalon egy színes képen láthatók hátulról a forradalmárok puskával és távolban egy tankkal egy szétlőtt udvaron. A felirat segít értelmezni a korábbi forrást: „Október 30-án Nagy Imre koalíciós kormányt állított fel a kommunistákkal és párton kívüliekkel. Magyarország deklarálta, hogy kilép a Varsói Szerződésből. A Vörös Hadsereg visszavágott és visszafoglalta Budapestet. A megtorlás kb. 20 000 magyar életét követelte.”⁷⁸ A kép mellett a Szabad Kossuth Rádió Budapest utolsó Nyugatnak szóló kétségbeesett felhívásainak szövege. Ez az összeállítás átélhetővé teszi az eseményeket. Az utolsó forrás az oldalon Hruscsov tanúsága a jugoszláv nagykövet, V. Micunovic visszaemlékezései alapján. A részletben Hruscsov már a beavatkozás mellett foglal állást és ellenforradalomként értékeli a magyar eseményeket, Nagy Imre pedig az imperialisták ügynöke.⁷⁹

Miként az 1956 után 40 évig Franciaországban élő politológus, Kende Péter írja egy francia tanulmányában: „A szovjetrendszer szatelit apró államai nem részesültek Nyugat közvéleménye részéről sem figyelemben, sem kiemelkedő tiszteletben. Lengyelországnak és Csehszlovákiának például mindig jobb sajtója volt Nyugaton, mint Magyarországnak. (...) Mégis ebben az országban került sor az első emblematiszű összecsapásra a Szovjetunió és egy egész felkelő nép között. (...) De a széles közvélemény számára és elsősorban az európai-ameri-

78 A 20 ezres szám szerepel más tankönyvben is: HG3 1989, 120. A legfrissebb56-os térinformatikai adatbázis 2500-3000-re teszi a harcokban elhunytak számát. Lásd: <https://hungaricana.hu/hu/budapest-idogep/1956-halottak-terkep/>. A ma ismert kivégzettek száma a 300-hoz közelít, 1989. június 16-án 234 nevet olvastak fel, a kutatások alapján a szám folyamatosan változik.

79 H1 2011, 228–231.

kai világ számára 1956. november 4. sokkoló volt és az igazság pillanata, a mód, ahogy a Szovjetunió cselekedett megváltoztathatatlan bizonyítványul szolgált, és az ellenkezőjét érte el vele, mint amit szeretett volna.”⁸⁰

A magyar politikatörténeti vonatkozások a rendszerváltás időszakától napjainkig

Van tankönyv, ahol a 89-es rendszerváltáshoz vezető folyamat részletei is szerepet kapnak: például, hogy 1985-ben volt az első több jelöltes választás Magyarországon. 1989-ben kikiáltották 56 évfordulóján a köztársaságot, és 1990-ben Antall József (MDF) megnyerte a választásokat.⁸¹ Van tankönyv, ahol az 1989-es választások változásait is Sztálin-szobor szétszedett darabjaival szemléltetik szöveg helyett.⁸² 1989 kapcsán is pozitív Magyarország megítélése. A 2008-as Nathan-könyv egy külföldi, 2005-ös forrást idéz „Az Európai Unió előnyei és gyengeségei című” lecke szövegében arra vonatkozóan, hogy a volt keleti blokk országai között Magyarország kimagaslóan teljesít megelőzve 56%-át az Unió országainak. Már hét autópályája van a 80-as évek egy autópályájához képest és termálturizmusa virágzik.⁸³

Egy tankönyvi forrás szól arról például, hogy a mosogatógépek ára 2004-ben megduplázódott, és a gyártók Közép-Európába akarják telepíteni gyáraikat, mert itt új piacra is lelhetnek. Ez a *Le Monde*-ból⁸⁴ vett szöveg kifejezi Közép-Európa lehetséges szerepét a nyugati gondolkodás számára a rendszerváltást követően: olcsó munkaerő és piac.

Az 1999-es NATO-tagsága és a 2004-es uniós csatlakozása kapcsán térkép-re kerül megint Magyarország.⁸⁵ Szerepel egy Európa-térkép arra vonatkozóan

80 Kende 2000, 39.

81 HG3 2008, 190. Lásd HT 1993, 171, 384-385.

82 HG3 2004, 150.

83 U.o. 282. Háztartási gépek 290.

84 HG3 2008, 350. F.Amalou 2005.

85 Ugyanakkor nem lesz csak alárendelt partner Mitterand és Chirac látogatása ellenére. Horel 2013, 6.

is, mekkora az országokban a migránsok százalékos aránya. Magyarország esetében 5% alatti arányt jelölnek meg.⁸⁶ Ez jelentős különbség a 15% feletti Franciaországhoz képest. A tíz ország csatlakozása Közép-Kelet-Európa súlyát jelentősen növelte a huszonhét országot tömörítő Európai Unióban, s ez hatással lett a történelemtankönyvekre is. Szövetségesként felkerült hangsúlyosabban a régió és Magyarország a francia történelemtankönyvek horizontjára.

2010 óta Magyarország megítélése ismét változáson megy keresztül Franciaországban. Ezt jól szemlélteti az egyik 2019-es tankönyv, amely egy térképen azon országok közé sorolja Magyarországot Lengyelországgal és Bulgáriával, amelyeknek kormánya megkérdőjelezi a demokratikus alapelveket. A térkép az Európa Parlament 2018-as összeállítása alapján készült.⁸⁷

A legérdekesebb megközelítés Magyarország aktuálpolitikai vonatkozásában egy 2019-es, első osztályos tankönyvben szerepel.⁸⁸ Néhány tankönyv külön témát szentel a vitatott határok témakörének. Ennek kapcsán egy-két oldalban foglalkoznak Magyarország „egyenlőtlenül nyitott” határaival. A tankönyvi szövegek kiemelik, hogy Magyarország egyik oldalon katonailag is megerősítve védi schengeni határait a nemzetközi migrációval szemben: Szerbia és Románia felől, annak ellenére, hogy eurórégiót alkot ezzel a két országgal. Máshol ugyanakkor támogatja a határ menti együttműködést, leginkább Szlovákiával. Képek is szerepelnek elemzendő dokumentumként a Magyarország határait részletesen mutató térképek mellett, ellenpontozva a kerítést a Mária Valé-

86 A 2004-es csatlakozás térképen, HT 2016, 80. Ezen a térképen jól kirajzolódik a schengeni határ is, amely Magyarország és Románia között húzódik. Külön megjeleníti a huszonhettek térképén Magyarországot is a 2004-es csatlakozó országgént.

87 H1 2019d, 86. A www.lelivrescolaire.fr felületén egyszer szerepel Magyarország a populizmus példaként Lengyelország és az USA társaságában. Letöltés: 2019. május. 10. Egyéb tankönyvi példa: Veszélyben lévő demokráciák. Az Európai Unió szívében Magyarországot és Lengyelországot ítélték el, mert az emberi szabadságjogokat nem tisztelték. HG1 2019b, 75., 86 Azok az államok, amelyekben a kormányok kérdésessé teszik a demokratikus jogokat: a hatalomi ágak szétválasztása, az igazságszolgáltatás függetlensége, a média függetlensége, Lengyelország, Csehország, Szlovákia, Horvátország, Magyarország, Románia, Bulgária. Magyarország 2015 után „*democrature*” Egyetlen tankönyvben szerepel, azaz a demokrácia és diktatúra ötvözete. HG1 2019a, 198. Orbán Viktor neve is felbukkan negatív kontextusban.

88 HG1 2019a. 198-199., HG1 2019b, 235.

ria-híddal. Az elemzést igénylő tankönyvi kérdés pedig úgy szól, hogy valóban védi-e az Európai Unió határait Magyarország. A másik említett tankönyv feladatai között feltűnik egy, amelyen a 16. századi, magyar, török elleni harcokat összekötik a 21. századi migránsok elleni magyar kerítésépítéssel. A tankönyvi lecke jelzi, hogy geopolitikai ütközőpontban található Magyarország.

Összegzés

A francia történelemtankönyvek általános szemléletéről árulkodik, hogy a Nyugat-Európával való magyar kulturális kapcsolatok ritkán kapnak szerepet a francia történelemtankönyvekben. A kapcsolat mindenesetre egyirányú: a magyarok veszik át mindig a nyugati vagy francia eszméket.⁸⁹ Idézet egy 20. század eleji tankönyvből: „A nemzeti dinasztia kihalása után a magyarok királlyá választottak egy francia herceget, Szent Lajos testvérének, Anjou Károlynak lezármazottját. Az Anjou-ház hozta el Magyarországra a nyugati civilizációt.”⁹⁰ Az öntükrözés itt akkor is érvényesül, ha tételesen nem igaz, hogy az Anjouk hozták volna a nyugati civilizációt először Magyarországra. Talán még fájóbb, amikor viszont a román, gótikus stílus kapcsán még a kapcsolat meglétét is tagadják a tankönyvi térképek. Ahogy a Nathan 2001-es, ötödikes tankönyvének a román és gótika legfontosabb helyeit bemutató térképen sem kap szerepet a Magyar Királyság, azt a látszatot keltve, hogy a Német-római Császárság területén túl már nem terjedt a román és gótikus építészeti stílus.⁹¹ Ez azért is fájó,

89 Horel 2013, 2.

90 Lásd Rohr 1995, 35. lásd még Horel 2013, 5. aki III. Béla idejére teszi az első francia kulturális hatást a Magyar Királyságban.

91 Lásd HG5 2016b, 59, 79, 84. Szűcs Jenő, ahogy „Vázlat Európa három történelmi régiójáról” című tanulmányában fogalmaz: „Az Elbától a Kárpátok koszorújáig, a Baltikumtól az Adriáig terjedő sávot, az egykori »Karoling-Európa« hagyatékához csatolt új régiót (kiterjedés annak közel felét kitevő térséget) a középkor egyre halványuló skrupulusokkal nevezte »Nyugat-Európának«, ahogy Skandináviát is. (...) Az egyik, hogy Európa eme ezredforduló utáni új belső határának élességét és realitását sokféle térképpel lehetne plasztikusan illusztrálni, nem csupán az egyházmegyékkel. Olyanokkal, mondjuk, melyek a romantika és gótika, a reneszánsz és reformáció elterjedését mutatnák...” 315. Franciául Szűcs 1992. A román és gótikus emlékek elhelyezkedésére Magyarországon, Engel–Kristó–Kubinyi 2019, 98–99.

mert ugyanez a kiadó 1988-ban még olyan könyvet adott az ötödik osztályos diákok kezébe, ahol Ják, Zsámbék, Pécs fel volt tüntetve román emlékként, a gótika kapcsán már ez akkor is elmaradt.⁹² Hasonló a helyzet a humanizmus, illetve a reneszánsz elterjedéséről szóló fejezetben is, sőt a reformáció kapcsán sem kap térképszintű említést a magyar kultúra minden tankönyvben.

Esetleges, hogy a mai francia tanuló milyen Magyarországra vonatkozó mozaikdarabokkal találkozik történelemtanulmányai során. Sajnálatos, hogy Szent István vagy a Hunyadiak tetteinek ismerete nem része ma a francia középiskolai történelmi tananyagnak. Ugyanakkor látni kell, hogy a francia közvélemény számára Európa ma is elsősorban Nyugat-Európát jelenti és ez a tankönyvekben is Földközi-tengeri orientációban jelentkezik. Különösen elgondolkodtató, hogy francia nézőpontból a magyar történelem elsősorban a Nyugatról érkező eszmék megjelenítője, a régióknak tendenciáinak megtestesítője és csak legritkábban az önállóan cselekvő, történelmet formáló tényező.

92 HG5, 1988, 80, 110. Egyetlen tankönyvben szerepelt a jelennel kapcsolatosan Arthur Koestler és Vasarely magyar származása. HT 1993, 202, 355.

HIVATKOZOTT IRODALOM

- Albertini 1992.** Pierre Albertini: *L'École en France XIXe-XXe siècle de la maternelle à l'université*. Hachette, Paris, 1992.
- Avon et al 2018.** Dominique, Avon et al (szerk.) *Faits religieux et manuels d'histoire :Contenus – Institutions – Pratiques Approches comparées à l'échelle internationale*. Nancy, France: Arbre Bleu Éditions, Introduction, 2018.
- Berque 1985.** Jacques Berque: *L'immigration à l'École de la République, Rapport au ministre de l'éducation nationale*. Paris, CNDP/La Documentation française, 1985. 56-57.
- Borne 2008.** Dominique Borne beszélgetése P.Legris-vel, 2008. április 2. Patricia Legris: Les programmes d'histoire en France: la construction progressive d'une ((citoyenneté plurielle)) (1980-2010). *Histoire d'éducation* 126/2010, 2010 április, 121-154.
- B.Szabó 2019.** B.Szabó János: A Magyar Királyság hadszervezete és hadserege (1490-1529). In: Új korszak határán: Az európai államok hadügye és hadseregei a mohácsi csata korában. B-Szabó János- Fodor Pál (szerk.), Budapest, 2019. 67-92.
- Csorba 2019.** Csorba László: A Tisza-konzolidáció évei. In: Gergely András (szerk.): *Magyarország története a 19. században*. Osiris, Budapest, 2019. 372-378.
- Durif - Labal 1964.** Durif F.- Labal P. *Rome et le Moyen Âge jusqu'en 1328*. Editions Hachette, Paris 1964. 160-161.
- Eckhardt 1939.** Eckhardt Sándor: A magyarság külföldi arcképe, In: *Mi a magyar?* Szekfü Gyula (szerk.) Magyar Szemle Társaság, 1939. 89-91.
- Engel et al 2019.** Engel Pál et al: *Magyarország története 1301-1526*. Osiris, Budapest, 2019. 98-99.
- F.Amalou 2005.** F. Amalou: Electroménager, l'irrésistible attrait des pays de l'Est. *Le Monde*, 26 février 2005.
- Feyfant 2016.** Annie Feyfant: *Les enjeux de la construction d'une histoire scolaire commune*. Dossier de veille de l'IFÉ, n°109, 2016, mars. Lyon: ENS de Lyon.4

- Fischer 2011.** Fischer Ferenc: Az 1956-os magyar forradalom tükröződése a spanyol történelem tankönyvekben. In: *Történelemtanítás*, (XLVI.) Új folyam II.-2011.1. szám <https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2011/03/fischer-ferenc-az-1956-os-magyar-forradalom-tukrozodese-a-spanyol-tortenelem-tankonyvekben-02-01-02/> (letöltés időpontja: 2021. október 24.)
- Gaït 2001.** Brigitte Gaïti: *Les manuels scolaires et la fabrication d'une histoire politique*. Belin, Genèses 2001/3, n 44, 50-75. <https://www.cairn.info/revue-geneses-2001-3-page-50.htm>, (letöltés dátuma: 2022. július 18.) DOI-azonosító: <https://doi.org/10.3917/gen.044.0050>
- Grondeux 2018.** Jerome Grondeux: La place des faits religieux dans les programmes d'histoire en Franc., In: Avon et al 2018. 29-37.
- Guetta, 2019.** Guetta, Bertrand: *L'Enquête hongroise*, Flammarion, 2019. 30.
- Gyertyánfy 2015.** Gyertyánfy András: Magyarságkép külföldi történelem-tankönyvekben – idegenek képe hazai történelemtankönyvekben (1987–2014). Válogatott bibliográfia, *Történelemtanítás* (L.) Új folyam VI. – 2015. 1–2. szám.
- Chatrine, Horel 2013.** Chatrine Horel: La France et la Hongrie: affinités passées et présentes, de saint Martin a Nicolas Sarkozy. In: *Revue Historique des armées*, 2013. 5-13.
- Hunyadi 1995.** István Hunyadi: L'image de la Hongrie à travers les manuels scolaires à partir de 1950. In: Rohr-Vígh 1995. 63-78.
- Müller 1995.** Jean- Léon, Müller: L'installation des Hongrois dans le bassin des Carpates et les origines de l'État hongrois à travers le ((Malet Isaac)). In: Rohr-Vígh 1995. 111-122.
- Kármán 2021.** Kármán Gábor: Kettős látás. Magyarország képe a 16-17. századi Európában. In: *Rubicon* 2021/1-2.58-65.
- Lajtai 2016.** Lajtai L. László: A francia közoktatás történelemtankönyvei és a magyar történelem. In: *A külföldi tankönyvek magyarságképe, tanulmányok*. Csík Tibor (szerk.) Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, 2016. 109-120.
- Legris 2010.** Patricia Legris: Les programmes d'histoire en France: la construction progressive d'une ((citoyenneté plurielle)) (1980-2010). *Histoire d'éducation* 126/2010, 2010 avril, 121-154. DOI-azonosító: <https://doi.org/10.4000/histoire-education.2155>

- Le Marec 2019.** Yannick Le Marec: *L'analyse du contenu des manuels d'histoire -de la critique idéologique à l'exigence épistémologique.* http://eda.recherche.parisdescartes.fr/wpcontent/uploads/sites/6/2019/03/2_1_Histoire_Marec.pdf. (letöltés időpontja: 2021.október 23.)
- Le Mercier 2008.** Laurent Le Mercier: *Histoire, géographie, éducation civique.* Aide à la mise en oeuvre des programmes pour la sixième, CRDP, Versailles, 2008.
- Molnár 1996.** Miklós Molnár: *Histoire de la Hongrie.* Perrin, Masson, 1996. 70.
- Molnár-Kovács 2013.** Molnár-Kovács Zsófia: *A tankönyvkutatás magyar bibliográfiája (2000-2010)*, Pécsi Egyetemi Könyvtár kiadványai 11. Pécsi Tudományegyetem Egyetemi Könyvtár, Pécs, 2013.
- Petkes-Sudár 2015.** Petkes Zsolt-Sudár Balázs (szerk): *Magyarok fegyverben.* Magyar őstörténet 3. MTA BTK Magyar Őstörténeti Témacsoport, 12, Helikon, 2015, 147.
- Nyárády R. 1987.** Nyárády R. Károly: *Erdély népességének etnikai és vallási tagolódása a magyar államalapítástól a dualizmus koráig.* A Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutató Intézetének történeti demográfiai füzetek. 3. sz. Budapest, 1987. 7-55.
- Kende 2000.** Pierre Kende: *La révolution de 1956 en rétrospective,* In: *La Hongrie au XXe siècle: Regards sur une civilisation.* L'Harmattan, 2000. 39.
- Peregi 2016.** *Az első világháború a romániai történelemtankönyvekben,* In: *Az első világháború a szomszédos országok és hazánk történelemtankönyveiben.* szerk: Peregi Tamás, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Budapest, 2016.63.
- Pók 2021.** Pók Attila: *A magyarság mint európai bűnbak,* In: *Rubicon,* 2021/1-2., Budapest, Rácz Árpád (főszerk.), Vác, 2021. 142-149.
- Poros 1985.** Poros András: *Történelmünk francia szemmel.* *Kritika,* 1985. évfolyam 2. szám 24-25.
- Poros 1995.** András Poros: *L'histoire de la Hongrie dans les manuels français des années 1980.* In: *Rohr-Vigh 1995.* 79,84.
- Ricoeur 1991.** *Pour une éthique du compromis* interview de Paul Ricoeur, In: Jean-Marie Muller - François Vaillant (szerk.), *Alternatives Non Violentes,* n°80, Octobre 1991.

- Rohr 1995.** Jean Rohr: La Hongrie dans les manuels d'histoire Malet au début du siècle. In: *Rohr-Vígh 1995.* 33-44.
- Rohr-Vígh 1995.** Jean Rohr, Árpád Vígh (szerk.) *L'image de la Hongrie en France*, actes du 1er Colloque international du 13 au 15 juin 1994 Association des Amis de l'Institut Hongrois de l'Institut Hongrois de Paris, Paris, 1995.
- Sauvageot 1987.** Aurélien Sauvageot: *Souvenirs de ma vie hongroise*, Editions Corvina, Budapest, 1987.14.
- Schreiber 2000.** Schreiber, Thomas: L'image de la Hongrie en France. In: *La Hongrie au XXe siècle: Regards sur une civilisation*, L'Harmattan, 2000, 331-339.
- Szabolcs 2006.** Szabolcs Ottó: Európai tankönyvek magyarságképe. In: *Sine ira et studio* (A történelemtanári továbbképzés kiskönyvtára) XLIV. Jahn Ágnes (szerk.), Budapest, 2006., 76-119.
- Szabolcs 1990.** Szabolcs Ottó: *Külföldi tankönyvek magyarságképe*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1990.
- Szűcs 1992.** Szűcs Jenő: *Les trois Europes*. Sciences humaines & sociales, L'Harmattan. 1992.
- Tison 2006.** Tison, Hubert: Az 1956-os magyar forradalom a francia oktatásban és a történelem tankönyvekben. In: *Iskolakultúra* 2006, XVI. évfolyam, 11. szám, 42.
- Varga J. 2021.** Varga J. János: A kereszténység védőbástyája. In: *Rubicon*, 2021/1-2., Budapest, Rácz Árpád (főszerk.), Vác, 2021, 52-57.
- Zsoffia 1996.** Zsoffai Andrea: Trianon francia szemmel. In: *Történelem és nemzet* (Galántai-émlékkönyv) Bp., 1996. 361-396.

ELEMZETT TÖRTÉNELEMTANKÖNYVEK

- H1 1989. *Histoire 1re*, Jacques Marseille (szerk.), Nathan, 1989.
- H1 2011. *Histoire 1re*, Marcel Spisser et all, Hachette, 2011.
- H1 2019.a *Histoire 1re*, Michaël Navarro et all, 2019, Hachette.
- H1 2019b. *Histoire 1re*, Histoire Le Quintrec, Nathan 2019.
- H1 2019c. *Histoire 1re*, Sébastien Cote (szerk.), Nathan 2019.
- H1 2019d. *Histoire 1re*, Florian Besson (szerk.), lelivrescolaire.fr, 2019. <https://www.lelivrescolaire.fr/page/6760204?goTo=Nv6Zg29otiAMrOcWSsLEG>
(Letöltés időpontja: 2021. október 30.)
- HG1 2019a. *Histoire-Géographie Géopolitique et sciences politiques 1er*, Anne Doustaly, 2019, Belin
- HG1 2019b. *Histoire-Géographie Géopolitique et sciences politiques 1er*, Anne Gasnier et all, 2019, Hachette
- HG1 2019c. *Histoire- Géographie 1er technique* Y. Bresolin et all, Nathan, 2019.
- H2 1981. *Histoire seconde héritage européens*, Armelle Bonin-Kerdon et all, Hachette, 1981.
- H2 1983. *Histoire seconde, Le XIXe siècle et ses racines*, Jacques Bouillon et all, Bordas, 1983.
- H2 1987a. *Hisotire seconde*, Genevieve Dermenjian (szerk.), Bordas, 1987.
- H2 1987b. *Histoire seconde*, Serge Berstein - Pierre Milza, Hatier, 1987.
- H2 2000. *Histoire seconde*, Navarro Michaël (szerk.), Hachette, 2000.
- H2 2006. *Histoire seconde*, Guillaume Bourel (szerk.), Hatier, 2006.
- H2 2019. *Histoire seconde*, Joël Cornette et all, Hachette, 2019.
- HG3 1987. *Histoire-Géographie 3e*, Jacques Marseille, 1987.
- HG3 1989. *Histoire-Géographie 3e*, Jean-Michel Lambin (szerk.), Hachette, 1989.
- HG3 2004. *Histoire-Géographie, 3e*, Vincent Adoumié (szerk.), Hachette, 2004.
- HG3 2008. *Histoire-Géographie 3e*, Sébastien Cote et Armelle Fellahi, Nathan, 2008.
- HG3 2012. *Histoire- Géographie 3e*, Martin Ivernet - Benjamin Villemagne (szerk.), Hatier, 2012.
- HG3 2016a. *Histoire-Géographie 3e*, Laurent Bonnet et all, Magnard, 2016.

- HG3 2016b. *Histoire-Géographie 3e*, Martin Ivernel et all, Hachette, 2016.
- HG3 2021. *Histoire-Géographie 3e*, Ane-Claire Paillard et Céline Massal, lelivrescolaire.fr 2021.
- HG4 1988. *Histoire-Géographie, 4e*, Rémy Knafou et Valéry Zanghellini, Belin, 1988.
- HG4 2011. *Histoire-Géographie, 4e*, A.-M. Tourillon - A. Fellahi (szerk.), Nathan, 2011.
- HG4 2016a. *Histoire-Géographie 4e*, Cristhine Lécureux et all, Hachette, 2016,
- HG4 2016b. *Histoire-Géographie 4e*, Alexandre Ployé (szerk.), Magnard, 2016.
- HG5 1987. *Histoire-Géographie, 5e*, Jean-Michel Lambin (szerk.), Hachette, 1987.
- HG5 1988. *Histoire-Géographie, initiation économique 5e*, Jacques Marseille et all (szerk.) édition Nathan, 1988.
- HG5 2001. *Histoire-Géographie 5e*, Danielle CHampigny, Nathan, 2001.
- HG5 2010. *Histoire- Géographie, 5e*, Vincent Adoumié (szerk.), Hachette, 2010.
- HGC5 2010. *Histoire-Géographie 5eme*, Vincent Adoumié szerk., *Cahier de travaux pratiques*, Hachette , 2010.
- HG5 2016a. *Histoire Géographie Emc 5e* - Boulanger Renaud, French Edition, 2016.
- HG5 2016b. *Histoire-Géographie 5e*, Lisa Adamski et all, Nathan, 2016.
- HT 1984. *Histoire Terminales*, Denis François (szerk.), Nathan, 1984.
- HT 1987. *Histoire Terminales*, Denis François (szerk.), Nathan, 1987.
- HT 1990. *Histoire Terminales*, Jacques Marseille (szerk.), Nathan, 1990.
- HT 1993. *Histoire Terminales*, Paul Wagret (szerk.), istra, 1993.
- HT 2011. *Histoire Terminales*, Hachette, Michel Corlin et all, 2011.
- HT 2019. *Histoire Terminale*, J. Hanrot (szerk.), Nathan, 2019.
- LP 2005. *Livre du professeur 5e*, Martin Ivernel (szerk.), Hatier, 2005.

The nation of maps or the picture of Hungary in French school history textbooks

ABSTRACT: School history textbooks usually present the history of different countries from a point of view of the current public opinion and the ideological values forming French identity. They present events in a chronological order, but with a thematic focus, from ancient times to the present day. Hungary is rarely mentioned alone but compared to its current political influence it is presented in a distinctive way. Statistically, most appearances of Hungary on maps are sometimes incorrect, and Hungary is not presented according to its importance at the time. Most maps don't even represent those parts of Europe extending from east of Vienna as the focus of the historic events is located in Western Europe. Hungarian historic events are mentioned just as examples for European tendencies. The Hungarian invasions of Europe in the 9th -10th centuries are described together with the Arab and Norman conquests, unilaterally and without further interpretation ; the Ottoman wars are incidentally mentioned; 1848/49 is presented positively, as the continuation of the ideals of the French Revolution, but also in the light of the First World War and bringing out the minority questions. The Austro-Hungarian compromise is often mentioned in a more detailed way. Trianon is mentioned rarely, but if so, it is well nuanced; while 1956 when mentioned, reinforces the image of Hungary as a nation addicted to freedom. The change of regime after communism and the accession of the EU in 2004 had a positive effect on the image of Hungary in manuals. This period, Hungary is often mentioned in case studies again. Textbooks specializing in political science discuss Hungary's role in the migration crisis after 2010 and classify Hungary as a country with democratic deficits.

KEYWORDS: 1848/49, 1956, 2004, Trianon, Eastern-Central Europe, freedom.

Un peuple des cartes, ou l'image de la Hongrie dans les manuels scolaires d'histoire en France

RÉSUMÉ: Les manuels scolaires d'histoire interprètent l'histoire des autres pays d'un point de vue du public actuel et des valeurs idéologiques qui forment l'identité française. Par ordre chronologique, mais avec des axes thématiques, ils font des choix entre les événements historiques de l'Antiquité à nos jours. La Hongrie est rarement mentionnée, mais par rapport à son poids politique actuel, elle est bien située dans les manuels. Statistiquement, la Hongrie reste au niveau des cartes, mais souvent aux détails faux et souvent contrairement à son poids réel de l'âge donné. La plupart des cartes ne dessinent pas l'Europe de l'Est après Vienne, la narrative se focalisant éminemment sur les événements historiques de l'Europe occidentale. L'histoire de la Hongrie apparaît comme un exemple de diverses tendances européennes. Les raids hongrois du Xème siècle sont indiqués en pair des invasions arabes, normandes, sans interprétation et unilatéralement ; les luttes contre les Turcs sont mentionnées comme si au hasard. La guerre d'indépendance de 1848/49 est présentée de manière positive, quasi l'héritière des idées révolutionnaires françaises, mais déjà à la lumière du Compromis Austro-Hongrois, de la Première Guerre mondiale, et du point de vue de la question des minorités. Le Compromis est l'événement le plus souvent analysé en détail. Trianon est rarement mentionné, pourtant, dans ces cas la présentation du traité est bien nuancé. La révolution de 1956, lorsque présentée, renforce l'image des Hongrois amoureux de la liberté. Le changement de régime après de communisme et l'adhésion de la région d'Europe centrale et orientale à l'UE en 2004 ont eu un effet positif sur l'image de la Hongrie dans les manuels scolaires d'histoire. Traitant les périodes mentionnées, la Hongrie est reprise comme exemple d'étude cas dans les chapitres des manuels scolaires d'histoire. Les manuels spécialisés en sciences politiques traitent également de la Hongrie après 2010 au cours de la crise migratoire, et classent la Hongrie parmi les pays des déficits démocratiques.

MOTS-CLÉS: 1956, l'image de la Hongrie, liberté, égalité, étude, Europe centrale et orientale.

